

Pedro Otiña

LS IBERS AL CAMP DE TARRAGONA

Als darrers temps i gràcies en gran mesura a l'exposició *Els ibers: prínceps d'occident*, celebrada a Barcelona, estem assistint a una major presència de l'anomenada cultura ibèrica dins dels mitjans de comunicació.

Per *ibers* entenem els diferents grups humans que habiten tot el litoral mediterrà de la península Ibèrica que s'extén fins al riu Hérault, al sud de França. Hem de tenir molt present que tot i que utilitzem un mateix nom per a les diferents ètnies conegudes, ja que disposen d'unes característiques formals generals iguals, hem de tenir molt en compte que no tots aquests grups van evolucionar de la mateixa manera, així que no es pot parlar d'una cultura ibèrica homogènia per a tota l'àrea.

Pel que respecta al Camp de Tarragona, fins al moment no disposem de treballs generals sobre tota l'àrea en època ibèrica. Tot i això, hi ha una sèrie d'estudis que cal destacar, com els realitzats per Ester Ramón referents a la comarca del Baix Camp o els que parlen en general de la cèssetània ibèrica realitzats per membres de la Universitat de Barcelona. El present treball no pretén ser una síntesi exhaustiva del poblament ibèric al Camp de Tarragona, més aviat pretén ser un estat de la qüestió dels coneixement dels ibers a les nostres comarques més properes.

Bronze final-primera edat del ferro

Durant d'edat del bronze l'hàbitat tendeix a concentrar-se en llocs elevats i en la majoria dels casos es tracta d'un hàbitat en cova. Són nombrosos els jaciments que coneixem amb aquestes característiques, especialment a l'Alt Camp; però és al Baix Camp on trobem un dels jaciments més significatius del bronze final català a causa de les seves atípiques característiques: la Mussara. Es troba situat a poc més de 1.000 m sobre el nivell del mar i no-

més presenta una fase d'ocupació. El poblat es troba en un promontori de suau pendent; les cabanes estaven construïdes aprofitant la roca natural, i presenten una planta rectangular que contrasta amb les característiques plantes circulars o ovals d'aquest període. Un altre jaciment significatiu és el localitzat per Salvador Vilaseca al barranc de la Boella, al terme de Reus. Aquests jaciments ha proporcionat materials del bronze mitjà juntament amb ceràmiques decorades amb acanalats amb motius de camp d'urnes del bronze final. Aquest jaciment ens confirma, al contrari del que succeeix a l'Alt Camp, l'existència d'assentaments a l'aire lliure a plana.

La primera edat del ferro constitueix un autèntic canvi d'era dins de la protohistòria peninsular. En aquests moments (segle VII-principis del segle VI aC) es comencen a definir territorialment els diferents grups humans que habiten Catalunya. Aquest fet és el resultat de dos factors: per una banda l'arribada de nous contingents humans indoeuropeus provoca un augment demogràfic i per altra els contactes comercials que s'estableixen amb altres pobles mediterranis, com ara els fenicis, els quals introdueixen novetats tecnològiques i socials als pobles indígenes.

A partir d'ara es tendeix a abandonar d'una manera definitiva l'hàbitat en cova, es produeix una diversificació en les pràctiques funeràries i es comença a generalitzar l'ús del ferro. Aquest darrer factor, juntament amb l'aparició de la construcció en pedra, sembla anar força lligada a l'arribada dels fenicis a les nostres contrades.

Per il·lustrar aquest moment, al Camp de Tarragona tenim el recentment descobert poblat de l'Era del Castell, al Catllar (Tarragonès), en el qual podem observar perfectament l'evolució del grup des de l'edat del bronze fins a l'edat del ferro. En aquest jaciment ha estat possible la identificació de tres fases

d'ocupació que se succeeixen en el temps. A partir de les empremtes que resten excavades a la roca natural de la plataforma on es troba el jaciment ha estat possible determinar l'existència d'un assentament de cabanes que podem datar dins del bronze final d'acord amb la cultura material recuperada. Aquestes empremtes es troben força arrasades com a conseqüència de les posteriors reformes que pateix l'àrea durant les fases de la primera edat del ferro i ibèrica. Per aquest motiu, només va ser possible identificar dos fons de cabanes tot i que estem segurs de la presència d'algunes més. Aquests forats de pal no presentem cap singularitat si n'exceptuem dos, que tenen adossats a les parets de l'interior una sèrie de petites pedres, les quals actuarien com a afalçament dels pals. Totes dues cabanes tenen una planta oval i una llar de foc situada en posició central sobre la mateixa roca natural.

Cronològicament, l'Era del Castell presenta la fase d'ocupació següent dins de la primera edat del ferro. En l'estat actual de la investigació ens trobem davant de l'únic assentament al Camp de Tarragona que presenta una cronologia de primera edat del ferro. Els elements que caracteritzen aquesta fase al poblat de l'Era són la introducció de la construcció en pedra, que substitueix les cabanes i l'arribada dels primers materials a torn producte dels contactes amb els fenicis establerts a les factories del sud peninsular que, segurament, mitjançant l'illa d'Eivissa, comerciaven amb el litoral català aproximadament entre el 650 i el 575 aC. Aquesta fase és la millor documentada al poblat i gairebé tot el que avui en dia pot veure el visitant pertany a aquest moment històric.

Ara ens trobem que les unitats habitacionals es contrueixen en pedra, i presenten una planta quadrangular d'uns 14 m² de mitjana d'espai útil. Les habitacions es disposen formant bateries i deixen un petit carrer de separació entre les bateries a on donen els accessos de les cases. Algunes d'aquestes cases presenten sitges al seu interior, la qual cosa ens marca l'especialitat funcional agrícola de l'àmbit. Curiosament, les habitacions que no presenten sitges presenten llars de foc, de tal manera que ens podem aproximar d'una manera bastant exacta a la funcionalitat dels àmbits, i distingir entre unitats domèstiques i unitats familiars. Els paviments estan construïts en terra batuda i de vegades a l'entrada de la casa construïen un petit paviment de còdols.

Ibèric antic (segles VI-IV aC)

Ens trobem davant d'una primera fase ibèrica que es caracteritza per una manca d'homogeneïtat en les restes materials. Datan d'aquests moments les primeres produccions ceràmi-

ques realitzades a torn ràpid de producció indígena i són especialment significatius els recipients que presenten el llavi en forma de coll de cigne, les gerres bitroncocòniques i l'urna d'orelletes. Les decoracions consisteixen en motius geomètrics -bandes, cercles, etc. Malauradament no coneixem molts poblats d'aquesta cronologia, segurament perquè se situarien a la plana i l'ocupació del territori o les feines agrícoles al llarg de la història no ens han permès recuperar dades. La major quantitat d'informació ha estat extreta a partir de les troballes efectuades a les necròpolis, especialment les ubicades a la desembocadura de l'Ebre.

Pel que respecta al Camp de Tarragona, hem de destacar, en primer lloc, el poblat ibèric de Tarragona. L'existència d'un assentament preromà a la ciutat de Tarragona ha estat postulada per diferents investigadors i cronistes de Tarragona, però sense cap mena de fonamentació científica fins al segle passat. Fins a començaments del segle XX, l'única estructura ibèrica coneguda, suposadament, a la ciutat era la muralla. Serra Vilaró va demostrar que la muralla, suposadament ibèrica, realment era romana. Així mateix, aquest investigador és la primera persona que va considerar d'una manera científica la possibilitat de l'existència d'un poblat ibèric a Tarragona, ja que als anys trenta va excavar prop del fòrum colonial unes estructures que ell considerà ibèriques. No va ser fins als anys vuitanta quan es documenten, per primera vegada, a nivell arqueològic, estructures ibèriques a Tarragona, concretament a la part baixa, pels voltants dels actuals carrers del Dr. Zamenhof, de Pere Martell, de Mallorca, d'Eivissa i dels Caputxins. A les diferents intervencions efectuades, es varen poder documentar nivells arqueològics datats dins de l'ibèric antic, la qual cosa ens pot indicar que, com a mínim, hi ha una població estable a l'actual àrea que ocupa la ciutat de Tarragona des del segle V aC. Desafortunadament, els nivells ibèrics es troben una mica alterats com a conseqüència de la posterior ocupació romana i moderna. Els arqueòlegs han documentat forats de pals i diverses estructures a les quals s'associen materials ceràmics d'origen punicoebusità -àmfores PE15- i ceràmica àtica de vernís negre característica del segle V aC.

Un segon jaciment que ens ha proporcionat informació sobre l'ibèric antic és el ja esmentat poblat de l'Era del Castell al Catllar. Aquests assentaments sembla que s'abandonen de forma pacífica dins d'aquesta fase. Malauradament és la fase pitjor coneguda del poblat ja que segurament, com a conseqüència de la construcció del castell, es va reaprofitar tota la pedra que fos possible de l'entorn immediat. En qualsevol cas podem

indicar que a l'Era del Castell tenim dues habitacions que ens han proporcionat una estratigrafia del segle v aC. Totes dues tenen una planta rectangular d'uns 16 m² i amb una llar al centre de l'habitació.

Ibèric ple (segles IV-III aC)

En aquests moments s'accentuen les característiques de les diferents ètnies ibèriques. L'augment de jaciments coneguts en aquests moments han fet pensar en un augment demogràfic, una especialització de la feina i una divisió de la societat en classes socials. A partir del segle IV aC els poblats es troben sovint en llocs elevats, de fàcil defensa i difícil accés i sempre prop de recursos hídrics. Predomina àmpliament la ceràmica a torn i podem observar que els tipus ceràmics podien variar d'una àrea a una altra.

En aquest període el poblament ibèric de Tarragona sembla arribar al seu màxim esplendor. D'aquest moment coneixem tot una sèrie d'estructures que reaprofiten les construïdes durant el segle V aC. En funció d'aquestes estructures podem indicar que els sòcols, igual que el jaciment de l'Era del Castell, són de pedres lligades en sec o unides amb fang mentre que l'alçat es realitzaria en tovot o tàpia. De vegades el terra es rebaixa per tal d'adaptar les estructures a la geografia de l'àrea. Els paviments eren de terra natural batuda fortament compactada i també es varen documentar llars de foc situades al centre o lleugerament desplaçades cap a les parets de les habitacions.

El segon gran centre ibèric en aquests moments és el poblament del Vilar (Valls). En funció de les troballes realitzades al jaciment durant tot aquest segle, podem afirmar que ens trobem davant d'un dels assentaments més importants de la Cessetania a partir del segle IV aC, moment en el qual sembla que comença la seva existència. El coneixement arqueològic d'aquest poblament el podem situar al primer quart del segle XX i la seva localització exacta l'hem de buscar a l'àrea de l'actual estació de Renfe de Valls. L'any 1923, com a conseqüència de la construcció d'un camp de futbol van aparèixer una sèrie de restes, que van propiciar una intervenció arqueològica per part dels arqueòlegs J. Colomines i Josep de C. Serra-Ràfols però les dades obtingudes mai no es van publicar d'una manera extensiva. Després d'aquesta intervenció s'han realitzat una sèrie de descobriments per part de diferents membres de l'Institut d'Estudis Vallencs i particulars sense cap mena de control arqueològic fins que l'any 1983 es va realitzar una nova intervenció arqueològica dirigida per X. Solé, però tampoc mai es va presentar una memòria científica dels resultats de la campanya ni cap publicació en la qual es pre-

sentessin les dades corresponents a dita campanya. No és fins a l'any 1995 quan es realitza un seguiment arqueològic per part de Josep Maria Vergés com a conseqüència de la instal·lació de les canonades del gas a la ciutat de Valls. Aquesta campanya ens ha permès datar el moment d'abandó del jaciment, que podem situar cap a la primera meitat del segle III aC, moment en el qual ha estat datat un nivell d'incendi al qual s'associa un nivell d'enderroc. Els materials recuperats són escassos però força interessants: cal destacar diferents recipients de forma bitroncocònica amb llavi exvasat de ceràmica ibèrica, diferents àmfores de boca plana, un *kylix* de petites dimensions, de peu baix i argila gris, i diferents plats de tècnica reduïda que imiten formes romanes de vernís negre. Entre les importacions podem destacar la ceràmica de vernís negre romà i el terç superior d'una àmfora punicoebusitana.

Al marge d'aquests jaciments hi ha tots una sèrie de petits assentaments que podem datar a partir de l'ibèric ple, com per exemple Punta Coroneta a Mont-rà, els Garràfols de Vallmoll o el Degotall d'Alcover, on es va recuperar un interessant *guttus* de vernís negre. També podem destacar la sitja descoberta a la plaça de Sant Andreu de la Selva del Camp l'any 1995. Pràcticament tot el material que s'hi va recuperar era ibèric i només es va trobar una àmfora PE-14, datable dins del segle IV aC, i un fragment informe de ceràmica àtica.

Ibèric final (segles II-I aC)

Aquest darrer període de la cultura ibera ve marcat per l'ocupació de la península Ibèrica per part dels romans. Aquesta ocupació s'inicia amb el desembarcament d'Escipió a Empúries el 218 aC. A partir d'aquests moments els diferents pobles indígenes s'aniran incorporant a la cultura romana o bé d'una manera pacífica bé mitjançant el potencial bèl·lic dels nouvinguts.

L'assentament més significatiu d'aquest darrer període és el de Santa Anna a Castellvell del Camp, excavat per Jaume Massó i Ester Ramón. Es tracta d'un petit assentament ubicat en alt i, per tant, fàcilment defensable. Els seus excavadors consideren que es tracta d'un poblament amb dues o tres fileres de cases separades per carrers, un dels quals estava enllosat. Les habitacions són de planta rectangular, adossades entre si; els murs de vegades s'aixequen directament des de la roca mentre que en altres ocasions regularitzen el terreny per tal d'anivellar l'estructura. S'han recuperat fragments de ceràmica àtica de vernís negre, campaniana A, àmfora ibèrica, perfils zoomorfs i els característics càlats ibèrics. Així mateix, d'aquests moments data el nivell d'incendi documentat

al jaciment del Vilar, la qual cosa ens indica la possible destrucció del poblat per part dels romans, concretament durant les campanyes de Cató a Hispània per sotmetre els pobles indígenes al domini romà.

Per altra banda, hem de destacar el forn de Fontscaldes. Es tracta d'un jaciment àmpliament citat a la bibliografia, però que fins fa escassament nou anys no s'havia valorat adequadament. Va ser descobert cap a l'any 1916, però no fou fins a l'any 1920 quan s'inicia una campanya d'excavació arqueològica per part de J. Colomines. Es tracta d'un forn de planta rectangular, tiratge vertical i amb una sola cambra de foc; en funció d'aquestes característiques ha estat datat cap al segle II aC. En ell es fabricaven ceràmiques ibèriques, com els famosos càlats o barrets de copa invertits, característics de l'ibèric final.

Per finalitzar, dintre ja d'un model d'ocupació del territori romà, podem destacar la fase republicana, documentada a la intervenció recentment realitzada a la partida de Toni Corts –també dita del Roquis– de Reus. S'hi documentaren quatre àmbits, força arrasats per la posterior construcció a les immediacions d'un conjunt de forns, de planta quadrangular. Escassament es conserva una filera de pedres sense escairar lligades en sec. Pel que respecta als materials recuperats, hem de dir que la majoria correspon a productes ibèrics –càlats, plats, gerres zoomorfes, etc.– tot i que també hi ha una interessant col·lecció de materials d'importació tals com ceràmica campaniana A, àmfores itàliques, púniques i punicoebusitanes. En funció d'aquests materials podem dir que la fundació d'aquest establiment es realitza cap a meitat del segle II aC, i perdura escassament 100 o 120 anys.

Arquitectura i urbanisme

La cultura ibèrica s'estructura entorn al poblat, que s'acostuma a construir en llocs elevats, de difícil accés, prop de rius i camp de conreus aptes, protegits amb muralles i, per tant, fàcilment defensables. També és possible trobar poblats establerts en petites elevacions, com succeeix al Camp de Tarragona, o bé a la plana on adquireixen una funció econòmica molt determinada.

L'estructura urbana dels poblats ibèrics acostuma a ser molt senzilla. Quan el jaciment es troba en altura, la seva estructura interna s'adapta al relleu del cim. Els poblats situats a dalt de muntanya creixen adaptant-se a les corbes de nivell de la mateixa muntanya, i provoquen aterrossaments artificials, de tal manera que part de les cases s'excaven a la roca natural i part sobre la mateixa terrassa construïda. El model més senzill de poblat és l'anomenat de carrer central; les cases es disposen a banda i banda i les parets posteri-

ors de les cases fan de muralla defensiva.

Pel que respecta a l'urbanisme dels poblats ibèrics del Camp de Tarragona, hem de dir que disposen de poques dades. Només l'Era del Castell en la seva fase de la primera edat del ferro i el poblat de Santa Anna a Castellvell del Camp ens han proporcionat dades fidedignes en aquest sentit. A tots dos jaciments les habitacions es disposen formant bateries separades per una paret mitgera. Les portes s'obren a un carrer que actua tant de distribuïdor de l'espai com d'evacuació d'aigües en cas de pluges. De vegades, tal com succeeix a Santa Anna, aquest carrer es troba enllosat.

Com hem pogut veure en apartats anteriors les habitacions acostumen a presentar una planta quadrada o amb tendència rectangular. El sòcol es construeix a base de pedres sense escairar, de vegades lligades amb fang. L'alçat acostuma a realitzar-se en tovot o tàpia, i combina el fang amb elements vegetals. A l'Era del Castell es va documentar un revestiment de paret consistent en terra premsada amb la finalitat de regularitzar la cara interna de la paret. Els paviments, igual que els revestiments de parets, acostumen a construir-se de terra compactada tot i que de vegades es pot utilitzar la mateixa roca natural. A l'Era del Castell l'accés a l'interior de les cases es troba una mica elevat sobre el nivell de circulació del carrer per tal d'evitar l'entrada d'aigües a l'interior de l'àmbit.

A l'interior de les habitacions s'han documentat llars de foc, que es poden presentar en posició central o lleugerament desplaçades cap a una paret. Aquestes llars poden trobar-se de forma circular, quadrada o ovalada i es poden construir directament sobre el terra natural o bé sobre una preparació de còdols o ceràmica fragmentada. A l'Era del Castell, les llars de foc ens defineixen, com ja s'ha comentat, els àmbits d'habitat dels domèstics.

Economia

Econòmicament, la cultura ibèrica depèn en gran mesura de l'agricultura i la ramaderia, i és complementada en certa mesura amb el desenvolupament del comerç a mitja i llarga distància. Aquest desenvolupament del comerç ve determinat per l'augment de la producció agrícola, que permet vendre els excedents, que poden ser guardats en sitges. La sitja és una estructura excavada directament al terra, amb una obertura estreta, que es tanca hermèticament. Aquestes estructures permeten guardar el gra llargues temporades. Una vegada han quedat en desús com a conseqüència de l'actuació dels bacteris que queden a l'interior, que provoquen que el gra no es conservi en bon estat, s'acostumen a utilitzar com a escombrera. Bon exemple serien el

conjunt de sitges documentat a la fase de la primera edat del ferro del poblat de l'Era del Castell del Catllar, especialment l'àmbit 15, en què es documentaren quatre sitges distribuïdes estratègicament, que va adquirir una funcionalitat ben determinada com a magatzem. A més, a la mateixa habitació es varen documentar diversos molins barquiformes i un morter de pedra, la qual cosa ens indica que la transformació del gra es podia produir a la mateixa habitació per ser posteriorment distribuït als membres de la comunitat. Altres exemples significatius són les sitges documentades a la ciutat de Reus, àmpliament estudiades per Ester Ramón, datades dins de l'ibèric ple i final. També podem destacar, per la gran quantitat de material recuperat, la sitja de la plaça de Sant Andreu de la Selva del Camp. Tot i que només es va poder excavar mitja sitja, perquè continuava per sota de la casa núm. 1 de dita plaça i l'excavació en podia posar en perill l'estructura, la seva utilització com a escombrera és prou evident, ja que l'excavació ens ha proporcionat més de 8.700 fragments ceràmics, la majoria dels quals pertanyen a grans recipients, com poden ser les àmfores.

Pel que respecta al comerç, hem de dir que el Camp de Tarragona durant l'edat del ferro ha estat obert a tots els grans pobles mediterranis. Primer van ser els fenicis establerts al sud peninsular, els quals arriben a Catalunya, segurament utilitzant com a base l'illa d'Eivissa, buscant nous recursos mineralògics. Els únics materials fenicis documentats al Camp de Tarragona, fins al moment, han estat els proporcionats pel jaciment de l'Era del Castell i consisteixen bàsicament en àmfores.

Amb la caiguda de Tir l'any 573 aC a mans dels babilonis, l'hegemonia del comerç a llar-

ga distància pel Mediterrani passa a mans dels grecs, tot i que Cartago, ciutat de fundació fenícia, monopolitzarà part d'aquest comerç a occident. Materials centremediterranis de naturalesa púnica s'han documentat en jaciments com el Vilar de Valls. Una altra bona mostra de la continuïtat i intensitat del comerç púnic des del segle v aC són les àmfores de producció punicoebusitana, que van carregades, generalment, de salaons.

Amb la fundació de Massàlia i Empúries el comerç grec s'intensificà a Catalunya, tal com ho demostren les ceràmiques àtiques de figures roges i vernís negre recuperades al poblat de Tarragona o al Vilar de Valls i les àmfores procedents de Massàlia de la sitja de Mongons o del mateix poblat de Tarragona.

Per últim, la segona guerra púnica provocà el desembarcament de tropes romanes a la Península, i es va establir a Tarragona una important base d'operacions. Materials d'aquesta primera època romana han estat recuperats a la pràctica totalitat d'assentaments ibèrics documentats a partir del segle III aC especialment significatius són els nivells republicans de Tàrraco, el Vilar de Valls, el poblat de Castellvell del Camp i la fase republicana del mas de Toni Corts a Reus.

Arts plàstiques

L'única manifestació artística documentada als jaciments del Camp de Tarragona és la producció de figuretes de terracota. Es tracta d'unes produccions de baix cost que permeten moltes possibilitats funcionals. Pel que respecta al Camp de Tarragona, coneixem restes de dos pebeters en forma de cap femení procedents del Vilar, tres cavalls procedents de la Selva del Camp, els Garràfols (Vallmoll) i Manous (el Catllar), una au recuperada a Manous i sis representacions humanes procedents de Tarragona, el mas d'en Toda (Riudoms), el mas d'en Bosch (Constantí) i del Serral-Fontscaldes (Valls).

Sens dubte, les peces més curioses són els pebeters en forma de cap femení que es varen recuperar al poblat del Vilar de Valls. Amb el nom de pebeter o *thymiateria* es coneix una composició de caràcter cilíndric feta en dos motlles. Al motller davanter es representa un rostre femení coronat per un *kalathos* que acostuma a anar adornat amb aus, fulles o motius geomètrics. La part superior d'aquest *kalathos* acostuma a portar cinc perforacions. Com arracades presenten generalment cinc boletes disposades a manera de raïm. El motlle posterior no presenta cap peculiaritat de rellevància quant a la composició estètica de la peça. Només cal destacar l'existència d'un forat que servia per evitar la ruptura de la peça durant la cocción. En diverses peces s'han documentat restes de pintura de color blanc i

Àmbit 15 de l'Era del Castell (el Catllar)

vermell. Es tracta d'un model molt freqüent a Catalunya i s'acostuma a datar entre els segles IV-III aC.

Totes les representacions humanes són femenines i procedeixen de jaciments que presenten una cronologia tardana si no republicana. Del grup podem destacar les tres figures acampanades recuperades al passatge Cobos de Tarragona als anys seixanta. Malauradament només es conserven les parts inferiors, però s'hi pot observar que mantenen restes de color morat, roig i blanc així com el cenyidor i les faldilles amb plecs.

Pel que respecta a les representacions d'animals, hem de dir que dels Garràfols a Vallmoll i de Manous al Catllar procedeixen dos fragments de potes d'èquids mentre que a la Selva del Camp es va recuperar un cavallet en bon estat de conservació al qual li manquen les potes, però s'hi pot observar perfectament que a sobre hi portava un genet.

Tant les representacions humanes com animals han estat interpretades de ben diversa manera: una de les possibilitats més estesa és la consideració d'aquestes petites figures com a joguines de nens, fins i tot com a element decoratiu, però la tendència general és la consideració d'aquestes peces com a exvots. Pel que respecta als cavalls, hem de dir que, sens dubte, ens trobem davant d'un animal força valuós per als ibers, ja que presenta unes característiques que el fan apte en l'agricultura, la caça, el transport i el combat, de tal manera que no és d'estranyar la presència al llevant peninsular de santuaris on la divinitat adorada és representada per un cavall.

Conclusions

En primer lloc hem de dir que les dades de què disposem en aquests moments del Camp de Tarragona a l'època ibèrica són escasses i força fragmentades. Arqueològicament només disposen de dos poblats -Era del Castell i Santa Anna- que hagin estat excavats en extensió i, per tant, que ens aproximem a la problemàtica històrica dels ibers a les nostres contrades. Un tercer jaciment podria ser el poblat de Tarragona, però les alteracions sofertes per l'assentament amb l'arribada dels romans i la posterior ciutat moderna de Tarragona ens ha tallat, de moment, el coneixement exhaustiu d'aquest important nucli, capital de la Cessetània ibèrica.

A part d'aquests poblats existeixen tota una sèrie de jaciments que coneixem per recollides de materials en superfície -com per exemple l'ermita de la Mare de Déu de la Roca a Mont-roig- o bé per fonts orals, ja que avui en dia no existeixen -com és el cas del jaciment de les Timbes i Canalots a Riudoms, del qual fa uns anys només restaven a la vista algunes sitges, o el de la punta de la Sella a Salou, destruït com a conseqüència de la uti-

lització de la muntanya com a pedrera.

En segon lloc s'ha de valorar adequadament la gran quantitat de petits jaciments que es troben per la plana o sobre petites elevacions. Possiblement es tracta de poblats que no es trobaven habitats tot l'any, de tal manera que podem pensar en un especialització agrícola de la plana per subministrar queviures a altres jaciments de més entitat, com ho seria el poblat de Tarragona i el del Vilar de Valls.

Finalment, s'hauria d'aprofundir en el procés de romanització de la plana del Camp de Tarragona per tal d'esbrinar com s'integra la societat ibèrica en un estat com el romà. D'aquesta manera podrien observar que elements de la cultura ibèrica del Camp de Tarragona sobreviuen dins d'una cultura com la romana que té a Tàrraco una de les seves capitals més importants.

PEDRO OTIÑA HERMOSO

Ceràmica de la primera edat del ferro de l'Era del Castell (el Catllar)

